

тивно-правове забезпечення: Наук.-практ. посібник. –Х.: Вид-во Унів. внутр. справ, 2000. –574 с.

11. Каньгин Ю.М., Калитич Г.И. Информатика и фактор времени в социальном управлении // Промышленность: ОИ УкрНТИ. Сер.: Новые информ. технологии, системы и средства автоматизир. упр. –1989. –Вып.5. –50 с.

12. Закон України “Про інформацію” від 02.10.1992 р., № 2657-ХІІ // ВВР України. -1992. -№ 48. -Ст.650.

13. Закон України “Про державну таємницю” від 21.01.1994 р., № 3855-ХІІ // ВВР України. –1993. -№ 16. - Ст.93.

Надійшла до редколегії 15.01.2004

САМОЙЛОВА Е.С. АНАЛИЗ ОБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТ.330 УК УКРАИНЫ (ПЕРЕДАЧА И СБОР СВЕДЕНИЙ, СОСТАВЛЯЮЩИХ КОНФИДЕНЦИАЛЬНУЮ ИНФОРМАЦИЮ, ЯВЛЯЮЩУЮСЯ СОБСТВЕННОСТЬЮ ГОСУДАРСТВА)

Рассмотрены общественные отношения в сфере охраны государственной тайны, а также сведений, составляющих конфиденциальную информацию, являющуюся собственностью государства; показано, что родовым объектом рассмотренного преступления признаются информационные отношения.

SAMOJLOVA E.S. THE ANALYSIS OF OBJECT OF THE CRIME STIPULATED BY CLAUSE 330 CC OF UKRAINE (TRANSFER AND GATHERING OF THE DATA, THE MAKING CONFIDENTIAL INFORMATION BEING THE PROPERTY OF THE STATE)

Public attitudes in sphere of protection of the state secret, and also the data, the making confidential information being the property of the state are considered; it is shown that information attitudes admit as patrimonial object of the considered crime.

О.В. СИРОВОЙ

Запорізький юридичний інститут МВС України

УДК 342.95:004(477)

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Розглянуто основні компоненти правового режиму інформаційних ресурсів та їх закріплення в законодавстві України

Інформаційне суспільство, до якого неухильно йде Україна, потребує адекватного інформаційного законодавства: реформування публічно-правового порядку та врегулювання суспільних інформаційних відносин на державному рівні, юридичного визначення найбільш важливих правових норм поведінки їх учасників, створення правового механізму захисту законних прав та виконання обов'язків [1, с.103]. Одним із напрямків реформування інформаційного законодавства відповідно до Концепції реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин є забезпечення законодавчого регулювання правового режиму національних інформаційних ресурсів, що повинен бути визначений на рівні державної доктрини [2].

Проблеми правового регулювання інформаційних ресурсів є не новими для науки. Цими проблемами займали-

ся І. Бачило, Р. Калюжний, В. Цимбалюк та інші. Проте, комплексних досліджень саме правового режиму інформаційних ресурсів не проводилося. В роботах зазначених науковців проблеми правового регулювання інформаційних ресурсів проходять лише в контексті дослідження питань реформування законодавства у сфері суспільних інформаційних відносин. На основі досліджень даних авторів в статті пропонується власний погляд на основні компоненти правового режиму інформаційних ресурсів та аналізується їх закріплення в сучасному інформаційному законодавстві України.

Інститут правового режиму в праві є міжгалузевим та застосовується до різних сфер правового регулювання і об'єктів правових відносин. Найбільш розповсюджений інститут правового режиму застосовується в адміністративному праві. В словнику адміністративного права право-

вий режим визначений як “нормативно встановлені правила відносно певного предмета відносин чи ситуацій, які обов’язково повинні дотримуватися учасниками відносин з приводу даного предмета (ситуації)” [3, с.257]. На відміну від правового статусу, який визначає правове положення суб’єкта відносин, інститут правового режиму дає характеристику перш за все предметам відносин. Тому цей інститут може застосовуватися до інформаційних ресурсів.

Концепцією формування системи національних інформаційних ресурсів України передбачено, що правовий режим інформаційних ресурсів включає наступні найважливіші компоненти:

- створення умов для розвитку і захисту усіх форм власності на інформаційні ресурси і продукти (включаючи права інтелектуальної власності);
- регулювання створення реальних умов для інформаційного забезпечення громадян, органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування, підприємств і організацій усіх форм власності;
- створення сприятливих умов для ринку інформаційних ресурсів, продуктів і послуг [4].

Проте, на нашу думку, серед перелічених компонентів не вистачає найосновнішого – порядку введення інформації до інформаційних ресурсів, тобто документування інформації та її систематизації за певними критеріями. Документування є обов’язковою умовою включення інформації до інформаційних ресурсів. Без цього компонента правовий режим інформаційних ресурсів є не повним.

Крім того, концепцією в окремий блок виділено забезпечення безпеки інформаційних ресурсів, де окремі заходи передбачають правовий захист згаданих ресурсів. На нашу думку, правовий захист інформаційних ресурсів також відноситься до компонентів правового режиму інформаційних ресурсів.

Але ж, серед зазначених вище компонентів правового режиму інформаційних ресурсів, останній - “створення сприятливих умов для ринку інформаційних ресурсів, продуктів та послуг”, на нашу думку, має незначне відношення до інформаційних ресурсів. Інформаційні ресурси, потрапляючи на інформаційний ринок, переходять в категорію “інформаційних продуктів” або просто товару, що є предметом регулювання норм цивільного права. Тому, на наш погляд, цей компонент не треба відносити до складу правового режиму інформаційних ресурсів.

Отже, на нашу думку, правовий режим інформаційних ресурсів повинен включати наступні компоненти:

- порядок документування інформації для введення її до складу інформаційних ресурсів;
- право власності на інформаційні ресурси (включаючи право інтелектуальної власності);
- забезпечення інформацією з інформаційних ресурсів громадян, органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування, підприємств і організацій усіх форм власності відповідно до категорії доступу до неї;
- правовий захист інформаційних ресурсів.

На жаль українське законодавство не містить законода-

вчого закріплення даного інституту, тому, виходячи з зазначеного, розглянемо, наскільки існуюче законодавство України регулює вказані компоненти правового режиму інформаційних ресурсів.

Що стосується першого компонента, порядку документування інформації, жоден законодавчий акт України не визначає обов’язковою вимогою включення інформації до складу інформаційних ресурсів її документування. Інформація може бути представлена у будь-якій матеріальній формі. Це можуть бути предмети, відбитки на камені, зріз дерев, що несе певні відомості, будь-яка візуальна інформація (світлова), запахи, шум тощо. Письмово виражена інформація може мати велику кількість джерел та носіїв. Тому, як зазначає І.Л. Бачило, документована інформація являє собою особливу організаційну форму вираження інформації, особливим видом інформації [5, с.100].

Законами України “Про бібліотеки та бібліотечну справу” [6] і “Про обов’язковий примірник документу” [7], документ визначений як матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві.

Ст.27 Закону України “Про інформацію” документ визначений як передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві [8].

Дані формулювання визначають лише два компонента інформації: матеріальну форму, що дозволяє здійснювати з інформацією певні дії та носій інформації. Проте, тут не відображається будь-якого зв’язку з оформленням змісту інформації.

Документування, перш за все, формалізує інформацію за джерелом та метою її застосування. Отже, в процесі документування відокремленим за змістом відомостям надається певна структурна форма її представлення (правила оформлення протоколів, постанов, посвідчень, що зафіксовані в законодавстві тощо). Разом із тим, є доволно зафіксована інформація без дотримання встановлених вимог, правил, яка використовується проте в науці, судовій практиці (листи, замітки). В усіх цих випадках мова йде, як нами зазначалося, про організаційну форму представлення інформації незалежно від носія.

Як зазначає І.Л.Бачило, і автор підтримує дану точку зору, системна характеристика документа повинна включати наступні три елементи [5, с.112]:

1). Змістовна (функціональна) характеристика, яка передбачає оцінку енергетичного потенціалу корисності, інтелектуального, цільового призначення документа або їх масиву. Це ставить проблему формулювання змісту та мети його використання, призначення (корисності) у часі та просторі на перший план при створенні документу.

2). Структурна характеристика документа передбачає визначення знакової форми вираження інформації, що міститься в ньому (письмова, алфавітна, цифрова, нотна, фото, аудіо тощо), а також оргтехнічне оформлення змісту

та реквізитів згідно стандарту, традиції або інших правил.

3). Комунікативна характеристика документа означає вид та форму її носія, що виконує роль акумулятора та комунікатора інформації. Тут можна розрізняти природні – природа, людина (його мозок, свідомість, інтуїція) і штучні носії – від берести до паперу та електромагнітних форм представлення інформації, телекомунікаційних мереж, що переносять дані в просторі.

Якщо для традиційних документів проблеми більш-менш вирішені, проте до електронного документу проблеми навіть ще не окреслені достатньо в науці. Тому дана проблема повинна бути вирішена в рамках окремого спеціального дослідження з стандартизації документообігу або документознавства.

Другим елементом правового режиму інформаційних ресурсів є право власності щодо них (включаючи право інтелектуальної власності). Право власності на інформацію, як зазначає ст.38 Закону України “Про інформацію” – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження інформацією. Інформація є об’єктом права власності громадян, організацій (юридичних осіб) і держави. Інформація може бути об’єктом права власності як у повному обсязі, так і об’єктом лише володіння, користування чи розпорядження. Власник інформації щодо об’єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії.

Підставами виникнення права власності на інформацію є:

- створення інформації своїми силами і за свій рахунок
- договір на створення інформації;
- договір, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

Інформація, створена кількома громадянами або юридичними особами, є колективною власністю її творців. Порядок і правила користування такою власністю визначаються договором, укладеним між співвласниками. Інформація, створена організаціями (юридичними особами) або придбана ними іншим законним способом, є власністю цих організацій. Інформація, створена на кошти державного бюджету, є державною власністю. Інформацію, створену на правах індивідуальної власності, може бути віднесено до державної власності у випадках передачі її на зберігання у відповідні банки даних, фонди або архіви на договірній основі. Власник інформації має право призначити особу, яка здійснює володіння, використання і розпорядження інформацією, і визначити правила обробки інформації та доступ до неї, а також встановлювати інші умови щодо інформації [8].

Наявність в того чи іншого суб’єкта документованої та іншої інформації є передумова для встановлення меж його права на розпорядження цими ресурсами та встановлення відповідальності даного суб’єкта і всіх тих, хто зацікавлений в цих ресурсах, за порушення правил їх використання. У зв’язку з цим важливо правильно застосувати інститути власності та інститути інтелектуальної власності відносно об’єктів інформаційних ресурсів.

Інформація та інформаційні ресурси – це такі об’єкти, які володіють ознаками речових та інтелектуальних об’єктів. В цьому і полягає складність розділу сфери впливу інститутів права речової власності та права інтелектуальної власності. З однієї сторони, вони об’єкти інформаційного характеру, з іншої – можуть представляти майновий інтерес [9, с.31-32]. Це обумовлює необхідність проведення спеціального дослідження цієї проблеми в рамках цивільного або інформаційного права.

Третя складова правового режиму інформаційних ресурсів - забезпечення інформацією з інформаційних ресурсів громадян, органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування, підприємств і організацій усіх форм власності відповідно до категорії доступу до неї.

Слід зазначити, що забезпечення інформацією певних суб’єктів здійснюється відповідно до визначених у законодавстві прав доступу до визначеного виду інформації у інформаційних ресурсах. Значне місце питанням доступу до інформації відведено в Законі України “Про інформацію”. У ст.28 законодавець визначає режим доступу до інформації, під яким розуміється передбачений правовими нормами, порядок отримання, використання, поширення і збереження інформації. За режимом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Відповідно до ст.29 доступ до відкритої інформації забезпечується шляхом:

- систематичної публікації її в офіційних друкованих виданнях (бюлетенях, збірниках);
- поширення її засобами масової комунікації;
- безпосереднього її надання заінтересованим громадянам, державним органам та юридичним особам.

Порядок і умови надання громадянам, державним органам, юридичним особам і представникам громадськості відомостей за запитом встановлюється Законом України “Про інформацію” або договорами (угодами), якщо надання інформації здійснюється на договірній основі. Обмеження права на одержання відкритої інформації забороняється законом. Переважним правом на одержання інформації користуються громадяни, яким ця інформація необхідна для виконання своїх професійних обов’язків.

Відповідно до ст.30 інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на конфіденціальну і таємну.

Конфіденціальна інформація – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб, і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи на-

лежність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту. Виняток становить інформація комерційного та банківського характеру, а також інформація, правовий режим якої встановлено Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України (з питань статистики, екології, банківських операцій, податків тощо), та інформація, приховування якої являє загрозу життю і здоров'ю людей [8].

До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу, передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі. Віднесення інформації до категорії таємних відомостей, які становлять державну таємницю, і доступ до неї громадян здійснюється відповідно до Закону України "Про державну таємницю" [10].

Інформація з обмеженим доступом може бути поширена без згоди її власника, якщо ця інформація є суспільно значимою, тобто якщо вона є предметом громадського інтересу і якщо право громадськості знати цю інформацію переважає право її власника на її захист [8].

Також слід звернути увагу на питання надання юридичної сили документам, отриманим із автоматизованих систем інформаційних ресурсів. Це питання є дуже актуальним, зокрема, для правоохоронних органів України, оскільки з інформаційних ресурсів одержують інформацію, що несе відомості про юридичні факти відносно певних осіб (наявність судимості чи скоєного правопорушення, автотранспорту, зброї тощо), які мають значення при вирішенні питань доказовості або кваліфікації скоєного правопорушення.

Четвертим компонентом правового режиму є правовий захист інформаційних ресурсів. В цій частині забезпечення інформаційних ресурсів правовим режимом реалізуються, перш за все, правила визначення та дотримання режиму категорії інформації за доступом. Крім того, захист інформаційних ресурсів залежить від дотримання правил роботи з інформаційними технологіями та засобами комунікації.

Основними нормативними актами, що визначають правовий захист інформаційних ресурсів в Україні є Закони України "Про інформацію", "Про державну таємницю", "Про захист інформації в автоматизованих системах" тощо.

Правовий захист інформаційних ресурсів в Законі України "Про інформацію" передбачено розділом п'ятим, в якому визначаються гарантії охорони права на інформацію. Крім того, згаданий закон визначає види інформації за режимами доступу, що також підлягають правовій охороні (ст.ст.28-31) [8]. Закон України "Про державну таємницю" регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України [10].

Метою Закону України "Про захист інформації в автоматизованих системах" є встановлення основ регулювання правових відносин щодо захисту інформації в авто-

матизованих системах за умови дотримання права власності громадян України і юридичних осіб на інформацію та права доступу до неї, права власника інформації на її захист, а також встановленого чинним законодавством обмеження на доступ до інформації [11].

Також певні норми щодо правового захисту інформаційних ресурсів містять деякі підзаконні нормативно-правові акти вищих органів влади та міністерств і відомств. Крім визначених компонентів правового режиму, також, на нашу думку, можна до їх складу включити такий компонент, як державна реєстрація інформаційних ресурсів. Нажаль такого компоненту немає як в законодавстві, так і в реальності не існує державного реєстру інформаційних ресурсів.

Отже, з зазначеного випливає, що в українському законодавстві ще залишається багато проблем щодо інформаційних ресурсів, які торкаються різних галузей права (інформаційного, цивільного тощо). Як варіант вирішення проблеми слід в одному законі (наприклад, Законі України "Про інформацію") визначити та законодавчо закріпити такий інститут, як правовий режим інформаційних ресурсів, що стане дієвим кроком на шляху правового регулювання формування та використання інформаційних ресурсів в державі. В подальшому в рамках розробки даної проблеми передбачається дослідити питання щодо забезпечення права громадян на отримання інформації з інформаційних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавловський В.Д., Колпак Р.Л., Цимбалюк В.С. Поступ України до інформаційного суспільства // Сучасні проблеми інформатизації органів внутрішніх справ України: Матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф.; Київ, 15 бер. 2001 р. –К.: НАВСУ, 2002. –С.98-104.
2. Концепція реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин. –URL: http://www.bezpeka.com/library/asp/asp_34.html.
3. Словарь административного права /И.Л. Бачило, Т.М. Гандилов, А.А. Гришковец и др. –М.: Правовая культура, 1999. –318 с.
4. Концепція формування системи національних інформаційних ресурсів України. –URL: http://www.stc.gov.ua/_info/konc_form_nir.DOC.
5. Бачило И.Л. Информационное право: основы практической информатики: Учебное пособие. –М.: Изд-во Тихомирова М.Ю., 2001. –352 с.
6. Закон України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" від 27.01.1995 р., № 32/95-ВР // ВВР України. –1995. -№ 7. –Ст.45.
7. Закон України "Про обов'язковий примірник документів" від 9.04.1999 р., № 595-ХІV // ВВР України. –1999. -№ 22-23. –Ст.199.
8. Закон України "Про інформацію" від 2.10.1992 р., № 2657-ХІІ // ВВР України. –1992. -№ 48. –Ст.650.
9. Бачило И.Л. Информационные ресурсы как объект

права и объект отношений, регулируемых Гражданским кодексом РФ // Информационные ресурсы России. –1999. -№ 1. –С.29-34.

10. Закон України “Про державну таємницю” від 21.01.1994 р., № 3855-ХП // ВВР України. –1994. -№ 16. – Ст.93.

11. Закон України “Про захист інформації в автоматизованих системах” від 05.07.1994 р., № 80/94-ВР // ВВР України. –1994. -№ 31. –Ст.286.

Надійшла до редакції 27.11.2003

СЫРОВОЙ А.В. ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ

Рассмотрены основные компоненты правового режима информационных ресурсов и их закрепление в законодательстве Украины

SYROVOI A.V. LEGAL ORDER OF INFORMATION RESOURCES IN THE LEGISLATION OF UKRAINE
The article is devoted to legal order of information resources, its main components fixed in the legislation of Ukraine

УДК 349.22

Д.В. СИЧОВ

Національний університет внутрішніх справ

ДО ПОНЯТТЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Розглянуті природа, складові змісту й ознаки індивідуальних трудових правовідносин як норм трудового права.

Основну роль серед суспільно-трудова відносин, які становлять предмет трудового права, відіграють індивідуальні трудові відносини. “В систему суспільних відносин, що складають предмет трудового права, входять індивідуальні відносини по застосуванню найманої праці і колективні трудові відносини. Основу (ядро) предмета цього права складають індивідуальні відносини трудового найму”, - вважають Г.І. Чанишева та Н.Б. Болотіна [1, с.15]. В.В. Жернаков відзначає, що комплекс соціально-трудова відносин можна поділити на три рівні: індивідуальні трудові відносини, колективні трудові відносини з організації та встановлення соціально-побутових умов праці та відносини із забезпечення зайнятості, соціальних гарантій, рівня життя, економіки, розвитку регіонів та інші. Трудовими у власному розумінні можна вважати тільки відносини першого рівня. Вони регулюються трудовим договором (контрактом) та законодавством. Характерною відзнакою другого та третього рівнів соціально-трудова відносин є зміщення акценту в об'єкті (предметі) регулювання з суб'єктивного права на інтерес. На рівні індивідуальних трудових відносин домінуючою категорією є суб'єктивне право та кореспондуючий йому обов'язок іншої сторони. Ці відносини відрізняються від відносин другого та третього рівнів більшою чіткістю та структурованістю [2, с.43].

Предмет трудового права, підкреслює О.І. Процевський, складають суспільні відносини, що виникають з застосування, організації, управління та оцінки фізичної і розумової праці людини. Саме така якість людини, як цілеспрямована, усвідомлена, наполеглива діяльність,

викликає до життя відносини, що і є об'єктом правового регулювання. Об'єктивна єдність людини та її праці дозволили з всієї сукупності суспільних відносин відокремити коло тих, які виникають із застосування праці, і назвати їх трудовими. Тільки людина, завдяки належній їй працездатності, спроможна вступати у суспільні відносини з приводу використання своєї праці. Тому трудові правовідносини за своєю природою завжди індивідуальні і соціальні. У законодавстві це положення знайшло закріплення у вигляді імперативного припису: працівник повинен виконувати доручену йому роботу особисто і не має права передоручати її виконання іншій особі (ст.30 КЗпП України). Тому трудові правовідносини за своєю природою завжди індивідуальні. Жоден трудовий колектив від імені працівника не має права вступати в зазначені відносини. Звідси – трудові правовідносини не можуть бути колективно-трудова [3, с.81].

Маємо не погодитись з такою категоричною точкою зору вченого. З нашої точки зору, трудові правовідносини мають різну природу і рівень. Їх природа залежить від їх змісту та суб'єктів. Якщо суб'єктами трудових правовідносин є працівник і власник підприємства, установи чи організації, то такі відносини мають індивідуальний характер; якщо в якості суб'єктів трудових правовідносин виступають профспілки, трудовий колектив чи об'єднання роботодавців, такі відносини мають колективний характер. В індивідуально-трудова та колективно-трудова відносинах й різний рівень або першочерговість виникнення. Першопочатковими завжди є індивідуальні трудові відносини, внаслідок яких працівник стає членом